

К

абілет історії

Геннадій СТРЕЛЬСЬКИЙ

ДІЯЧІ УКРАЇНИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917—1920). Біографічний словник (Ф—Ч)

**ФИЛОНОВИЧ
ВАСИЛЬ ЗАХАРОВИЧ
(1890—1987)**

Український військовий і громадсько-політичний діяч. Народився 15 січня 1890 р. у м. Сумах. Походив з давнього козацького роду. З 1910 р. служив у 123-му піхотному Козловському полку російської армії. У роки першої світової війни закінчив Чугуївське піхотне юнкерське училище і в чині поручика був відправлений на фронт. У 1917 р. В.З.Филонович — голова української полкової ради 516-го Мезенського полку, активний учасник українізації цього полку і 1290-ї пішої дивізії. Наприкінці 1917 р. Центральна Рада призначила В.З.Филоновича військовим комендантом м. Сум, де він сформував окремий Сумський курінь (1500 багнетів). Під час антигетьманського повстання (листопад 1918 р.) курінь під його командуванням приєднався до Окремого корпусу Січових Стрільців. У боях під Житомиром сотник В.З.Филонович був поранений. На початку 1919 р. він був призначений Директорією УНР старшиною з окремих доручень при ставці Головного Отамана С.В.Петлюри. Брав активну участь у боях з червоними військами влітку і восени 1919 р. У грудні того ж року полковник В.З.Филонович був направлений у складі групи старшин Армії УНР на Катеринославщину для надання допомоги повстанським загонам. Потрапивши у полон до денікінців, був вивезений в Одесу, звідки втік на Кубань, де очолив загін повстанців. У 1920 р. В.З.Филонович з боями відступив в Грузію, де був включений урядом УНР до складу української військової місії на Кавказі і призначений на посаду віце-консула України в Грузії. У 1921 р. — військовий аташе УНР в Болгарії. Після ліквідації цієї посади на вимогу Москви В.С.Филонович

виїхав до Чехо-Словаччини, де закінчив військово-технічну школу, редагував журнал «Гуртуймося!», виступав автором статей і спогадів на його сторінках. У 1939 р. В.З.Филонович взяв активну участь у боях збройних сил Карпатської України (автономної України у складі Чехо-Словаччини) з армією хорватської Угорщини, яку підтримувала гітлерівська Німеччина. Під натиском переважаючих сил противника війська «Карпатської Січі» (Збройні Сили Карпатської України) відступили в Румунію, яка передала українських вояків угорцям, а ті кинули їх (в тому числі й В.З.Филоновича) у концтабори. Після звільнення В.З.Филонович жив у Словаччині, а у 1951 р. виїхав до США, де очолював Союз українських ветеранів США (генерал-хорунжий). Пізніше (у 1974—1979 рр.) був призначений військовим міністром уряду УНР в екзилі (підвищений до рангу генерал-поручника). Помер В.З.Филонович 3 червня 1987 р. в Міннеаполісі.

**ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ
ЛЬСНГІН МИХАЙЛОВИЧ
(1875—1950)**

Український громадсько-політичний діяч, дипломат, публіцист, за фахом — адвокат. Народився у Кам'янці-Струмилівій (Галичина) в сім'ї церковного й громадського діяча (майбутнього генерального вікарія митрополита А.Шептицького). Навчаючись на юридичному факультеті Львівського університету, Л.М.Цегельський брав найактивнішу участь у національному русі. Зокрема, 14 липня 1900 р. студент Л.Цегельський виступив на галицькому віче з палкою промовою, у якій вимагав державної самостійності українського народу, закликав створити «свою власну незалежну самостійну українську національну дер-

жав в етнографічних границях по всі території, заселеній українським народом...». У тому ж році він видав в Львові брошуру одного з ідеологів українського націоналізму М.І. Міхновського «Самостійна Україна». Л.Цегельський був одним з організаторів селянських страйків (1902 р.) в Галичині, співробітником журналу «Молода Україна» (1900—1902 рр.), редактором газет «Діло» (1908), «Свобода» (1907—1908), «Українське слово» (1915—1918), членом Української національно-демократичної партії, Головною Української Ради і Союзу Визволення України у Львові, входив до складу Бойової управи Українських Січових Стрільців, обирався послом (депутатом) австрійського парламенту (1910—1918) і галицького сейму (1913—1914). З листопада 1918 р. Л.М.Цегельський — член Української Національної Ради ЗУНР, державний секретар внутрішніх справ. 1 грудня 1918 р. він підписав від імені уряду ЗУНР попередню угоду з Директорією УНР про об'єднання двох українських держав у єдину соборну Українську Народну Республіку. У 1919—1920 рр. Л.Цегельський був керуючим справами державного секретаріату зовнішніх справ Західної Облaсті УНР і одночасно — заступником міністра закордонних справ УНР. Оскільки державний секретар закордонних справ ЗО УНР В.Л.Панейко в цей період був на Паризькій мирній конференції, Л.Цегельський фактично очолював зовнішньополітичну службу Західної України. В 1920—1921 рр. він був послом ЗУНР в США, де й залишився згодом в еміграції. Протягом багатьох років працював в часописі «Америка» (Філадельфія), з 1943 р. був її редактором. Помер у Філадельфії. Залишив ряд історичних праць і мемуарів: «Русь — Україна, а Московщина — Росія» (Царгород, 1916), «Спогади» (Філадельфія, 1937), «Від легенди до правди» (Філадельфія — Нью-Йорк, 1960). Останні дві книги є цінним мемуарним джерелом вивчення історії зовнішньої політики УНР і ЗУНР.

ХОЛОДНИЙ ПЕТРО ІВАНОВИЧ (1876—1930)

Український художник, іконописець, громадсько-політичний і освітній діяч. Народився 18 грудня 1876 р. у м. Переяславі. Мистецьку освіту здобув у Київській художній школі М.Мурашка. Був членом Товариства українських поступовців. У 1910 р. на київських виставках живопису з'являються твори П.І.Холодного — ліричні пейзажі та компо-

зиші на історичну тематику: «дівчина і пава», «Вітер», «Похмурий день», «Чернець», «Ой, у полжито», «Княжий похід», «Похід Ігоря на половців» тощо.

У 1917 р. П.І.Холодний — директор 1-ї Київської гімназії, один з організаторів Всеукраїнської учительської спілки і Товариства шкільної освіти. Належав до Української партії соціалістів-федералістів (УПСФ), член її фракції у Центральній Раді, у якій репрезентував освітні організації м. Києва. З 12 вересня 1917 р. — товариш Генерального секретаря освіти. Пізніше виконував обов'язки міністра народної освіти в першому складі уряду Директорії УНР (грудень 1918 р.), співпрацював в Українській Академії Наук (1919 р.). Покинувши територію України (1920 р.), опинився у польському таборі інтернованих в Тарнові, звідки у 1921 р. переїхав до Львова. Львівський період життя був найбагатшим у творчій біографії художника. П.І.Холодний створив цілу галерею майстерно виконаних портретів сучасників — видатних громадсько-політичних, військових, церковних діячів України, письменників, митців тощо. Серед них особливо багато живописних образів маловідомих нині старшин української армії — М.Юнакова, М.Безручка, В.Сальського, М.Омеляновича-Павленка, Ю.Тютюнника, Д.Вітовського та ін. П.Холодний був також автором численних ікон, вітражів, настінних розписів у церквах, соборах, духовних семінаріях.

Помер П.І.Холодний 7 червня 1930 р. у Варшаві. Після приєднання Західної України до УРСР чимало творів П.Холодного було знищено як «зразки націоналістичного мистецтва».

ХРИСТЮК ПАВЛО ОНИКІЙОВИЧ (1890—1941)

Український громадсько-політичний діяч, публіцист, кооператор. Основні факти його біографії (навіть роки й місця народження та смерті) донедавна були відсутні в українській довідково-енциклопедичній та іншій літературі, а в зарубіжній вказувалися неточно. Народився П.О.Христюк не 1880 р., як можна довідатись, а 1890 р., не на Київщині, а у станіці Єлисаветській на Кубані, в козацькій родині. Навчаючись у Київському політехнічному інституті (з 1912 р.), прилучився до громадсько-політичного життя, співпрацював у газеті «Рада», редагував кооперативний журнал «Комашня». Після повалення самодер-

жавства П.О.Христюк — один із фундаторів Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), член її ЦК, співробітник есерівських газет «Боротьба» і «Трудова громада», співредактор газети «Народна Воля» (орган ЦК УПСР). Активний учасник кооперативного руху, один з організаторів і керівників першого Кооперативного з'їзду в Києві (березень 1917 р.). Один із засновників і член ЦК Української Селянської спілки, від якої був обраний до Центральної Ради і Малої ради, займав відповідальні посади Генерального писаря (з уряді В.К.Винниченка) і міністра внутрішніх справ (в уряді В.О.Голубовича). За часів Директорії П. Христюк працював товаришем міністра внутрішніх справ УНР (в уряді І.П.Мазепи).

З 1919 р. Павло Онікійович — на еміграції у Відні, де активно працював як член «закордонної делегації УПСР» та співредактор журналу «Борітеся — поборете!», співробітничав у заснованому тут М.С.Грушевським Українському соціологічному інституті. Саме цей інститут у 1921 р. видав фундаментальну чотири томну книгу П.О.Христюка «Замітки і матеріали до історії української революції, 1917—1920 рр.» — одне з найцінніших джерел дослідження багатьох питань історії творення і захисту української державності. 1923 р. П.Христюк повернувся в Україну. Жив у Харкові. Працював інспектором Українського банку, співробітничав у журналі «Червоний шлях». З 1925 р. був членом правління Державного видавництва України. Але тут йому постійно нагадували про його «націоналістичне минуле». Змушений покинути цю посаду, П.О.Христюк з 1928 р. працював у Народному комісаріаті фінансів, а з початку 1931 р. — науковим співробітником Інституту літератури ім. Т.Шевченка і секретарем журналу «Літературний архів». Але у березні того ж року був заарештований за звинуваченням в участі у вигаданій «контрреволюційній» організації «Український національний центр», яку нібито очолював М.С.Грушевський. 7 лютого 1932 р. П.Христюка було засуджено на 5 років ув'язнення, а 21 січня 1935 р. — ще до 3-х років заслання. У вересні 1937 р. особлива нарада НКВС СРСР знову засудила його — на цей раз до 8 років позбавлення волі. П.О.Христюк помер 29 вересня 1941 р. у «Севвостлаге» Архангельської області. Реабілітований посмертно у 1989 р.

ЧЕХІВСЬКИЙ (ЧЕХОВСЬКИЙ) ВОЛОДИМИР МУСИЮВИЧ (ЛОЙСЕЙОВИЧ) (1876—1937)

Громадсько-політичний, культурний і церковний діяч України. Історик, дипломат. Народився 19 липня 1876 р. в с. Горохуватки на Київщині в сім'ї священика. Закінчив Київську Духовну академію (1900 р.). У 1901—1905 рр. працював у Кам'янець-Подільській духовній семінарії. У 1906 р. — депутат Першої Державної Думи. У 1907—1908 рр. — член ЦК УСДРП. У 1907—1917 рр. В.М.Чехівський жив у Одесі, викладав у гімназії, комерційних і технічних училищах, був активним членом місцевої української Громади і товариства «Просвіта», головою одеського комітету УСДРП (з березня 1917 р.), головним редактором часопису «Українське слово» (з травня 1917 р.), головою Одеського ревкому і політичним комісаром Одеси (жовтень — листопад 1917 р.). На Всеукраїнському національному конгресі (квітень 1917 р.) його обрали до складу Центральної Ради від Одеси.

За гетьманату (1918 р.) В.М.Чехівський був членом Українського національного союзу і Українського військово-революційного комітету, який готував повстання проти П.П.Скоโรปадського. З 26 грудня 1918 р. до 11 лютого 1919 р. В.М.Чехівський за рекомендацією В.К.Винниченка працював головою Ради Міністрів і водночас — міністром закордонних справ УНР. У цей час помітно похвалилась зовнішньополітична діяльність УНР, значно розширилась мережа українських дипломатичних представництв за кордоном. Під його головуванням уряд Директорії проголосив закон про автокефалію Української православної церкви (січень 1919 р.). (В.Чехівський був співавтором тексту цього закону.) У цей же час відбулося проголошення урочистого Акту Злуки (об'єднання) двох суверенних українських держав (УНР і ЗУНР) в єдину соборну Українську Народну Республіку (22 січня 1919 р.). З жовтня 1921 р. В.М.Чехівський — дорадник митрополіта В.Липківського та голова ідеологічної комісії Української автокефальної православної церкви. У липні 1929 р. — заарештований у сфабрикованій «справі» Спілки визволення України і засуджений на страту (квітень 1930 р.), яку згодом було замінено на 10 років ув'язнення із суворою ізоляцією. У 1936 р. термін покарання йому було продовжено ще на 20 років заслання до далеких таборів особливого призначення без права листування. У

практиці сталінського «правосуддя» це означало — смертний вирок. Подальша доля В.М.Чехівського донедавна була невідомою. Нині встановлено, що він був розстріляний 3 листопада 1937 р. поблизу м. Медвежегорська (в Карелії). В.М.Чехівський був автором багатьох богословських і науково-історичних праць, які майже невідомі сучасним дослідникам і читачам. Серед них: «Київський митрополіт Гавриїл Банулеско-Бодони» (1905), «За Церкву, Христову громаду, проти царства тьми» (1922; 1947, Франкфурт-на-Майні), численні статті в журналах «Україна» та «Церква і життя».

ЧИЖЕВСЬКИЙ ПАВЛО ГНАТОВИЧ (1860—1925)

Український громадсько-політичний діяч. Родом з Полтавщини. Вчився у Київському університеті на фізико-математичному факультеті, згодом у Швейцарії. За участь у національно-визвольному русі був на засланні у Сибіру. Депутат Держаної Думи Росії I і II скликань. Як активний член української фракції цього першого російського парламенту, наполегливо домагався забезпечення ним політичних та культурних прав і потреб України. Незабаром Чижевський став членом Товариства українських поступовців, пізніше вступив до складу Української радикально-демократичної партії. У 1917 р. обраний до ЦК цієї партії, а від неї — до Центральної Ради. У 1918 р. П.Г.Чижевський очолював торговельну делегацію УНР у Швейцарії. Пізніше був членом екзильного уряду УНР у Тарнові, співробітничав у щотижневику «Воля», брав активну участь у т.з. «прометеївському русі» — організації руху поневолених радянською Росією народів за своє національне визволення та створення незалежних держав. Автор брошури «Основи української державності» (Відень — Київ, 1921).

ЧИКАЛЕНКО ЄВГЕН ХАРЛАМПІЙОВИЧ (1861—1929)

Громадсько-політичний діяч, фундатор багатьох українських періодичних видань, вчений-агроном, реформатор сільського господарства, один з активних будівничих і безкорисливих меценатів української культури.

Народився 9 грудня 1861 року у с. Перешори Ананіївського повіту на Херсонщині в сім'ї крупних землевласників. Вищу освіту здобував на природничому факультеті Хар-

ківського університету (з 1883 року). За активну участь у національно-визвольному русі (зокрема у «Старій Громаді» з 1900 року), УДП (з 1904 року), УДРП (з 1905 року), Товаристві українських поступовців (з 1908 року) Є.Х.Чикаленко зазнавав постійних переслідувань з боку царських властей.

Є.Х.Чикаленко був засновником і видавцем газет «Громадська думка» (з 1906 р.), «Рада» (1906—1914 рр.), «Нова рада» (1917 р.), щедро фінансував видання інших українських газет і журналів, творив багатьох письменників і вчених України. Зокрема, його допомогу отримували В.Винниченко, А.Тесленко, М.Коцюбинський, О.Олесь, С.Васильченко, М.Вороний та інші українські письменники і поети. Він виділяв значні кошти для Наукового товариства ім.Шевченка у Львові, видання його «Записок», «Літературно-наукового вісника» та інших журналів і творів М.С.Грушевського, який завжди з великою вдячністю приймав цю щирю допомогу. Грушевський шанував Є.Чикаленка також за значні заслуги на громадсько-культурній ниві, цінні поради тощо. Тому у 1917 році голова Центральної Ради намагався «притягнути» Євгена Харлампійовича до практичної державотворчої роботи. Але, з жалю згадував М.С.Грушевський, Є.Х.Чикаленко «сидів на селі (у своєму маєтку в Перешорах. — Г.С.) і не показувався в Києві».

Хоча Є.Х.Чикаленко був одним із фундаторів Центральної Ради, він не був серед її членів через поганий стан здоров'я, а ще більше через несприйняття соціально-економічного радикалізму її соціалістичних лідерів.

У квітні 1918 року представники Німецького генерального штабу у Києві звернулися до Є.Х.Чикаленка з пропозицією стати гетьманом України, але той відмовився. Так само він відмовився (двічі — влітку і в жовтні 1918 року) і від пропозиції очолити Міністерство земельних справ в уряді гетьмана П.Скоропадського. Але погодився працювати у складі політичної комісії на переговорах української делегації з Раднаркомом Росії (травень 1918 року), а також брав участь у роботі комісії для вироблення земельного закону Української Держави (жовтень 1918 року). У січні 1919 року Є.Х. Чикаленко виїхав до Галічини, де був інтернований поляками. З 1920 року він мешкав в Австрії, а з травня 1925 року — у Чехо-Словаччині, де до кінця життя (20 червня 1929 року) працював головою Термінологічної комісії Української господарської академії в Подєбрадах.

Є.Х. Чикаленко залишив велику творчу спадщину, яка замовчувалась у радянські часи. Це — низка брошур з питань хліборобства, розвитку сільського господарства, раціональних способів господарювання. («Розмова про сільське хазяйство», «Худоба: коні, скотина, свині, вівці», «Сіяні трави, кукурудза і буряки», «Виноград», «Сад», «Лад у полі» та інші). Це — його трьохтомні «Спогади 1861—1907 рр.» (Львів, 1925, 1926 рр.) про громадсько-політичне і культурне життя в Україні на зламі двох століть, про багатьох його учасників. Одним з найцінніших джерел вивчення історії суспільно-політичного руху і розвитку української культури є також «Щоденник» Є.Х.Чикаленка за 1907—1917 рр., виданий 1931 р. у Львові. Чекають на публікацію у повному обсязі й не менш вартісні щоденникові записи Є.Х.Чикаленка за 1918 — початок 1919 рр., які частково видані у журналах «Україна» (1992 рік) і «Слово і час» (1993 рік).

**ЧИКАЛЕНКО
ЛЕВКО ЄВГЕНОВИЧ
(1888—1965)**

Український громадсько-політичний діяч, вчений-археолог. Син Є.Х.Чикаленка. Член УСДРП. У жовтні 1905 р. під час єврейського погрому в Києві разом з товаришами відбрав у злодіїв награбоване добро, зносячи його до редакції «Киевской мысли», був поранений. У 1917 р. Л.Є.Чикаленко закінчив Петроградський університет і був обраний від української громади Петрограда до Центральної Ради, а з червня того ж року став її

секретарем і членом Комітету (Малої ради), входив до складу комісії для розробки проекту статуту автономії України. У тому ж році він був також гласним Київської міської Думи, викладачем київської української гімназії, курсів для підготовки вчителів. У 1919—1920 рр. працював в Українській Академії наук, був обраний постійним членом її Комісії для складання археологічної карти України. У 1920 р. працював радником Міністерства внутрішніх справ УНР. З кінця 1920 р. жив на еміграції у Польщі, Чехо-Словаччині, Франції, Німеччині, США, працював доцентом українських високих шкіл. Дійсний член НТШ (з 1932 р.) й Української вільної академії наук (з 1945 р.). Автор праць з археології України, мемуарів, зокрема, книги «Уривки зі спогадів з років 1919/1920» (Нью-Йорк, 1963).

**ЧИКАЛЕНКО-КЕЛЛЕР
ГАННА ЄВГЕНІВНА
(1884—1964)**

Українська громадська діячка, журналістка. Дочка видатного громадського діяча, вченого, публіциста, мецената української культури Є.Х.Чикаленка, дружина німецького вченого-філолога Г.Келлера. Навчалась в Одесі, Лозанні, Единбурзі й Женеві. У 1918—1920 рр. працювала у складі дипломатичної місії УНР у Швейцарії. Представляла українські жіночі організації в міжнародному жіночому русі. Перекладала книги з чужих мов на українську і з української на іноземні. З 1931 р. працювала у бібліотеці університету в Тюбінгені (Німеччина).

«ІСТОРІЯ В ШКОЛІ»

Щомісячний науково-методичний журнал для вчителів

- Корисна методична інформація
- Представлені різні точки зору на проблеми історії
- Широкий часовий діапазон: від минулого до сучасного

Індекс видання 74654.